

MİLLİ MÜCADELE'DE KASTAMONU BASINI

Faruk SÖYLEMEZ

Türk İstiklâl Mücadelesi'nin başarıya ulaşmasında birçok etken vardır. Bu büyük başarıyı tek bir etkene bağlamak mümkün değildir. Ancak bütün bunların hepsi bir arada olunca ve biri diğerini tamamlayınca, başarı elde edilmiştir. Türk İnkılâbı'nın, gerek hazırlık safhasında gerekse aksiyon safhasında, inkılâbın lideri Mustafa Kemal Paşa ve kadrosu, bir birlik ve bütünlük içerisinde olduklarından ve devrin aydınlarının da desteğini almış olduklarından başarıya ulaşmışlardır.

Türk Kurtuluş Mücadelesi'ni başlatanların haklı olduğunu; bunların vatan ve milletin istiklâli için çalıştıklarını, bu davanın madden ve mânen desteklenmesi gerektiğini Türk halkına anlatmak ancak, kalem ehli bu aydınlar sayesinde mümkün olmuştur.

Bilindiği üzere Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkiye kitle iletişim araçlarından yoksundu. Radyo ve televizyondan faydalanarak, bu mücadelenin kahraman ve fedakâr Türk halkına duyurulması mümkün değildi. Bu iş ancak basın yolu ile yapılabilirdi. Türk kamu oyunun oluşmasında Anadolu'da yayınlanan gazetelerin büyük oranda etkisi olmuştur.

İşte araştırmamıza konu olan; 15 Haziran 1919'da yayın hayatına atılan, Milli Mücadele konusunda halkı aydınlatan ve bu hareketi desteklemekten başka bir amacı bulunmayan, Kastamonu ve çevresinde "Milli Mücadele'nin Sesi" olarak adlandırılan "Açıksöz Gazetesi"dir. Kurtuluş Savaşı sırasında, Kastamonu basını deyince aklımıza bu gazete gelmektedir. Milli Mücadele'ye yaptığı katkıları anlamak için, o dönemde yayınlanan sayılarına göz atmak yeterli olacaktır. Zaten bu yıllarda Batı Anadolu'da Açıksöz'den başka Milli Mücadele'yi destekleyecek başka bir gazete de yoktu.

a) Açıksöz Gazetesi'nin Doğuşu

Birinci Dünya Savaşı sonunda, Osmanlı Devleti'nin yenik düşmesi ve 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalan-

masından sonra, İtilaf Devletleri Anadolu'yu paylaşmaya başladılar. 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgalleri üzerine, asırlarca Anadolu'da rahat bir şekilde yaşayan Rum ve Ermeni azınlıklar da Anadolu'nun İtilaf Devletleri'nce işgal edileceğine inandılar ve taşkınlıklar yapmaya başladılar. Bu durum yurdun her tarafında olduğu gibi Kastamonu'da da görülmeye başlandı. Kastamonu'nun vatanperver gençleri ne yapacaklarını şaşırılmışlardı. Yapılan bu haksızlıkları bir türlü içlerine sindirememişlerdir. Açıksöz Gazetesi'nin ilk sorumlu müdürü Hüsnü Açıksöz'ün ifadesine göre; Rum ve Ermenilerin bu çalgınca taşkınlıkları, Kastamonulu gençlerinin gönlüne kıvılcımlar doldurmaya başlamıştı¹. İşte Açıksöz Gazetesi'nin çıkarılması düşüncesi böyle bir atmosferde doğdu.

Bu gazete daha ilk günlerinde "Kuva-yı Milliye'yi ve üçüncü ordu müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın telgraflarını gazeteye koymaktan çekinmedi². Açıksöz'ün yeri geldiğinde Kastamonuluları da tenkit etmiş, onların Milli Mücadele'ye daha çok yardımcı olmalarını çeşitli yazılarıyla duyurmuştur.

1920 yılının Eylül ayında sivil halkın silah kullanmaya alışkanlıklarını artırmak için, haftanın cuma günleri-ki o devirde cuma günleri tatil idi-ta'lim yapılması kararlaştırılmıştı. Açıksöz bu eğitimlere katılması için halkı teşvik etmiş ve katılmayanları kınamıştır³.

Açıksöz'ün başyazarı Hüsnü Açıksöz 1933 yılında yazdığı "İstiklâl Harbinde Kastamonu" adlı eserinde; Açıksöz Gazetesi'nin önemini şöyle dile getiriyordu: "İstiklâl Harbi'nde Kastamonu gazeteleri deyince akla evvela Açıksöz gelir. Kitabın başında ilk çıkışını azıcık anlatmış olduğumuz bu gazete Kastamonu'nun Kuva-yı Milliye ile birleşmesinden sonra yazılarını çoğalttı, sütunlarını genişletti. Haftada bir kere ve bir yaprak çıkarken, bu birleşmeden sonra dört sahife olarak, haftada iki kere çıkmaya başladı. İstanbul gazetelerinin Anadolu'ya girmesi yasak edildikten sonra da, her gün çıkmaya başladı. Gazetenin 1920-1922 (1336-1338) senelerinde dağılma sahası çok genişledi. Basım sayısı bin beşyüzü geçti. Zonguldak, Sinop, Çankırı vilayetleri ile Kastamonu'nun, daha doğrusu Kuzey Anadolu'nun garp kısmının

1 Hüsnü Açıksöz, İstiklâl Harbinde Kastamonu, 1933, s. 10.

2 Hüsnü Açıksöz, a.g.e.; s. 10., Yücel Üzkaya, Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921), Ankara 1989, s. 19.

3 Açıksöz Gazetesi, 27 Eylül 1920, sayı: 81., Aziz Demircioğlu, 100 Yıllık Kastamonu Basını (1872-1972), Kastamonu, 1983, s. 69.

biricik gazetesi oldu. Zonguldak ve İnebolu muhabirleri İstanbul haberlerini, Ankara muhabiri de Ankara haberlerini çok çabuk veriyorlar ve böylece İstanbul gazetelerinin yokluğu hiç de duyulmuyordu"⁴. Buraya kadar kısaca gazetenin doğuşunu ve hangi amaca hizmet ettiğini anlatmaya çalıştık.

b) Açıksöz Gazetesi'nin Tanıtımı

Açıksöz Gazetesi 15 Haziran 1919 (1335) yılında yayın hayatına başladı. Sahibi Hamdi Çelen, mes'ul müdürü Hüsnü Açıksöz'dür. Basıldığı yer ise Kastamonu vilâyet matbaasıdır. Açıksöz'ün ilk 12 sayısı 38 × 41 ebadında dört sütunlu iki sayfadır.

1919 Temmuzunun ilk haftasında matbaa işçilerinin greve gitmeleri sonucu 4. sayısı teksir makinasında basılmıştır.

16 Eylül 1919 tarihinden sonra Kastamonu'nun Kuva-yı Milliye ile birleşmesiyle "Zafer Gazetesi" kapanmış ve matbaanın imkanları genişlemiştir. Bu sebeple 21 Eylül tarihli 13. sayıdan sonra Açıksöz, dört sayfa olarak çıkmaya başlamıştır. 1920 yılının kışı çok şiddetli geçtiğinden dolayı o yıl İnebolu yolu kapanmış, İstanbula sipariş edilen kağıtlar gelmediği için 14 Şubat 1920 (1336) tarihli 34. sayıdan itibaren Açıksöz, tek yaprak olarak birinci hamur kağıda basılmıştır. Nihayet kış hızını kaybedince yollar açılmış, kağıt gelmeğe başlamıştır. Açıksöz 21 Mart 1920 tarih ve 39. sayıdan itibaren tekrar dört sayfa olarak çıkarılmaya başlanmıştır. 49. sayıdan itibaren ise Pazartesi ve Perşembe günleri olmak üzere haftada iki gün olarak çıkarılmaya başlanmıştır.

Açıksöz 9 Mart 1921 (1337) tarih ve 128. sayıdan itibaren Cumartesi hariç her gün çıkmaya başlamıştır. Ebadı aynı kalmakla birlikte sayfa adedi dörtten ikiye inmiş, sütun adedi ise dörtten beşe çıkmıştır. 1 Nisan 1921 (1337) tarihinde yayınlanan 149. sayıdan itibaren ebadı 41 × 57'ye büyütülmüş, sütun adedi ise beş olarak kalmıştır.

Açıksöz'ün 261. sayısından itibaren başyazarlığına Hüsnü Açıksöz yerine İsmail Habib Sevük geçmiş ve her gün bir makale yayınlamıştır. 16 Aralık 1922 (1338) tarihli 609. sayısından itibaren başyazarlığa Dr. Fazıl Berki getirilmiştir. Dr. Fazıl Berki, 12 Aralık 1924 (1340) tarihli 1237. sayısına kadar resmen Açıksöz'ün başyazarlığını yapmıştır. Bu tarihten sonra gazetede başmuharrir kaydı kaldırılmış ve makaleler

4 Hüsnü Açıksöz, İstiklâl Harbinde Kastamonu, s. 84.

imzasız olarak yayınlanmıştır. 19 Eylül 1927 tarihli 2270. sayıdan itibaren Ahmed Hamdi Çelen Açıksöz'ü tamamen Hüsnü Açıksöz'e devretmiştir. Hüsnü Bey, gazetenin hem sahibi, hem başyazarı v hem de sorumlu müdürlüğünü yapmıştır.

Yeni harflerin kabulü üzerine Açıksöz, 5 Haziran 1928 tarihli 2271. sayısından itibaren bazı tarihleri yeni harflerle yayınlamış, 9 Eylül 1928 tarihli 2341. sayıdan itibaren ilk defa yeni harflerle dizilmiş bir haber yayınlamıştır. Daha sonraları 5 Aralık 1928 tarih ve 2411. sayıdan itibaren tamamen yeni harflerle yayınlanmaya başlanmıştır. Nihayet Açıksöz, 14 Aralık 1931 tarihinde yayın hayatına son vererek kapanmıştır.

c) Milli Mücadele'de Açıksöz Gazetesi'nin Faaliyetleri

Milli Mücadele'nin, Kastamonu ve yöresinde halka anlatılması, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının başlatmış oldukları hürriyet ve istiklâl mücadelesini yayın yoluyla desteklemek amacıyla yayın hayatına atılan Açıksöz Gazetesi'nin yapmış olduğu görev sanırız son derece büyüktür. Günümüzde basın ve yayın organlarının kamu oyununda ne kadar etkili olduklarını biliyoruz. İşte Kurtuluş Savaşı döneminde kamu oyunu etkileyecek tek araç Anadolu'nun çeşitli yerlerinde çıkarılan gazetelerdir. Kuzey Batı Anadolu'da ise bu yüce görevi Açıksöz yerine getirmiştir. Bir taratan Açıksöz bu kamu oyu oluşturma çabalarını sürdürürken, diğer taraftan kurucu ve yazarları, kurulan çeşitli kulüp ve cemiyetlere de yardımcı olmuşlardır.

Bu kulüp ve cemiyetler, cepheye asker, silah, yiyecek ve giyecek gibi gerekli insan ve eşyayı toplamak ve bunların cepheye bir an önce ulaştırmak amacıyla kurulmuşlardır⁵. Bu kulüplerin Milli Mücadele'yi desteklemek amacıyla kurulmuş oldukları halka anlatılmıştır. Açıksöz bu kulüp ve cemiyetlerin tüzüklerini de yayınlamak suretiyle⁶ halkın bu kuruluşları tanıması sağlanıyordu.

Gerek Anadolu'nun İzmir, Maraş ve Antep gibi yerlerin işgal edilmeleri sırasında, gerekse cepheden gelen bazı üzücü haberler Açıksöz aracılığı ile Kastamonu bölgesine duyuruluyordu. Bunu duyan halk

5 Açıksöz Gazetesi, 27 Mayıs 1920, sayı: 49

6 Nurettin Peker, 1918-1923 İstiklâl Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar, İstanbul, 1955, s. 45.

mitingler düzenliyor, protesto telgrafları hazırlıyor ve ne yapılması gerektiği kararlaştırılıyordu. İşte gerek mitinglerde yapılan konuşmalar⁷, çekilen protesto telgrafları⁸ ve gerekse alınan kararlar⁹, Açık-söz'de yayınlanarak, mitinglere katılmayanlar durumdan haberdar ediliyordu. Yöre halkını coşturan ve fedakârlığa sürükleyen bir başka husus da; Açık-söz'ün, ordumuzun cephede zaman zaman elde ettiği zafer ve başarıları yayınlamasıydı¹⁰. Haberleri duyan halk, yine mitingler düzenliyor¹¹, sevinç gösterilerinde bulunarak ordusuna olan güven ve desteğini bir daha haykırıyordu. Açık-söz Gazetesi'nin yaptığı hizmetlerden bir tanesi de; Türk devlet adamları¹², yabancı elçi¹³ ve heyetlerle¹⁴ yaptığı mülâkatlardır.

Bütün bunların yanında Açık-söz Gazetesi yayınına başladığı 15 Haziran 1919'dan itibaren daima Gazi Mustafa Kemal Paşa başta olmak üzere¹⁵ vatanın kurtarılması için çalışanlara büyük destek olmuştur. Gerek Milli Mücadele'nin başlangıcında gerekse başkomutanlık sorununda¹⁶ daima Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almış ve O'nun haklı olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın çıkardığı "Tekâlif-i Milliye" emirlerine halkın uymasını teşvik etmiş ve bu emirleri ayrıntılı olarak halka anlatmıştır. Hatta bu emirlerin çok adilâne bir biçimde halka yansıdığını vurgulamıştır¹⁷. Yine Gazi Mustafa Kemal'in "Yeni Türkiye Devleti"nin siyasetinin temelini oluşturacak ilkelerini de, gerek

7 Açık-söz Gazetesi, 24 Ağustos 1921, sayı: 265

8 Açık-söz Gazetesi, 18 Ocak 1920, sayı: 30

9 Açık-söz Gazetesi, 24 Ağustos 1921, sayı: 265

10 Açık-söz Gazetesi, 13 Nisan 1921, sayı: 158

11 Açık-söz Gazetesi, 18 Eylül 1922, sayı: 583

12 Açık-söz Gazetesi, 17 Ekim 1921, sayı: 338

13 Açık-söz Gazetesi, 10 Eylül 1921, sayı: 281

14 Açık-söz Gazetesi, 10 Aralık 1921, sayı: 360

15 Açık-söz Gazetesi, 20 Eylül 1922, sayı: 585

16 Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk (Söylev), C. II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 819-821., Utkan Kocatürk, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi kronolojisi (1918-1938), Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983, s. 274., Açık-söz Gazetesi, 10 Ağustos 1921, sayı: 256

17 Açık-söz Gazetesi, 10 Ağustos 1921, sayı: 256, 11 Ekim 1921, sayı: 306, Nutuk, c. II, s. 825., Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 275.

haber olarak gerekse yorum olarak genişçe açıklamış¹⁸ ve bu ilkeleri halka benimsetmeye çalışmıştır.

Açıksöz Gazetesi iç sorunlarda, Milli Mücadele Hareketi'nin yanında yer aldığı gibi, milletlerarası sorunlarda da devamlı yararlı yayınlarla bulunmuştur. Paris Konferansında İtilâf Devletleri'nin ileri sürdükleri teklifler konusunda, aldanılmaması gerektiğini ısrarla vurgulamıştır¹⁹. Lozan barış görüşmelerinin başladığı günden itibaren barış antlaşmasının imzalanmasına kadar bütün gelişmeleri izlemiş ve Türk kamuoyuna aktarmıştır²⁰. Aynı zamanda Türk delegasyonunun Lozan'da göstermiş olduğu başarıları övmüş²¹ ve Lozan görüşmelerinin zaferimizle bittiğini²² belirtmiştir.

Sonuç olarak, Kurtuluş Savaşı'nın zafere dönüşmesinde, cephelerde silahla mücadele verenler ile cephe gerisinde onları destekleyenler kadar, Milli Mücadele basınının da bu zaferde payı büyüktür.

18 Nutuk, c. II, s. 956., İslâm Ansiklopedisi, Atatürk Maddesi, c. I, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1978, s. 770-775., Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 386., Açıksöz Gazetesi, 8 Mayıs 1923, sayı: 776, 14 Mayıs 1923, sayı: 780, 16 Mayıs 1923, sayı: 782, 22 Mayıs 1923, sayı: 784, 27 Mayıs 1923, sayı: 788, 4 Haziran 1923, sayı: 795, 12 Haziran 1923, sayı: 802, 16 Haziran 1923, sayı: 805, 19 Haziran 1923, sayı: 808, 5 Temmuz 1923, sayı: 822

19 Açıksöz Gazetesi, 27 Mart 1922, sayı: 447, Ömer Sami Coşar, Milli Mücadele Basını, İstanbul, (Baskı tarihi yok), s. 180.

20 Açıksöz Gazetesi, 23 Kasım 1922, sayı: 639.

21 Açıksöz Gazetesi, 18 Temmuz 1923, sayı 832

22 Açıksöz Gazetesi, aynı yer